

ACHTER GLAS

VOORBIJ ANDERSHEID: EEN BLIK IN DE WERELD VAN 'ACHTER GLAS'

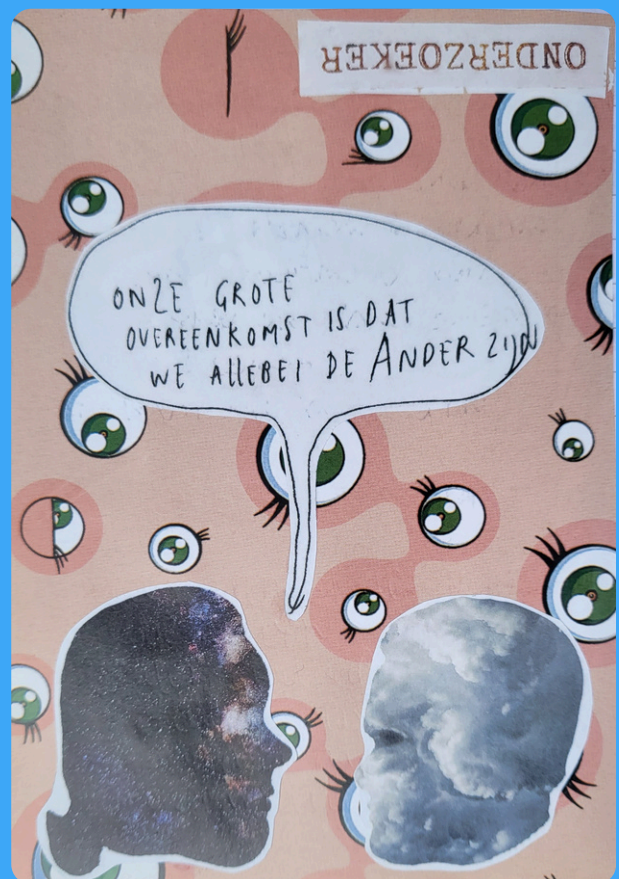
Essay van Fie Revet

'ACHTER GLAS' begint, zoals elke ontstaansmythe, in het donker. Langzaam begin je bewegende lichamen te ontwaren, maar ze blijven gesluierd in het donker - tot een stem de stilte doorbreekt. Het eerste contact wordt gelegd. De eerste vragen gesteld. Wie is daar? Wie ben ik? Waar zijn we? En hoe verhouden wij ons tot elkaar?

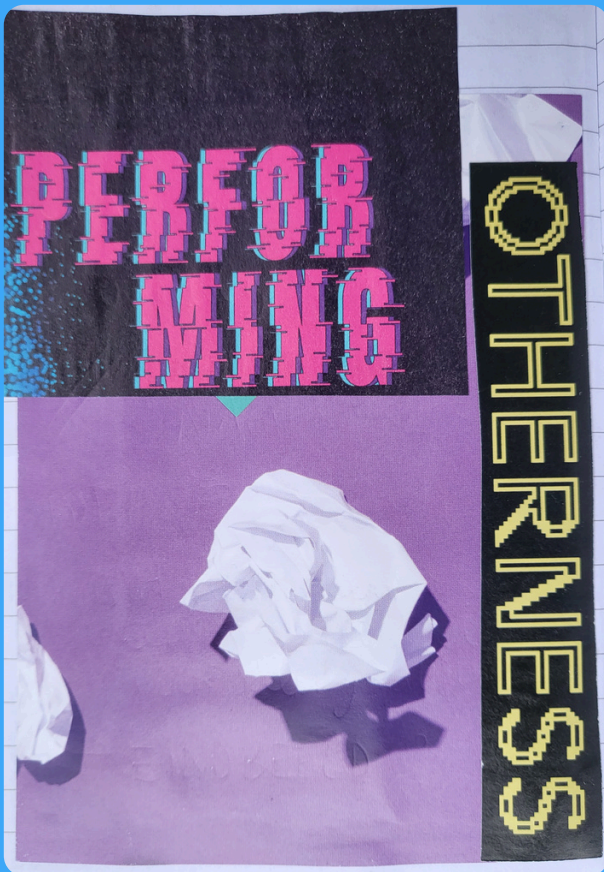
'ACHTER GLAS' is een inclusief gemaakte, visuele en muzikale performance geleid door resident Nikki Manuputty en het ensemble van performers bij Theater Babel Rotterdam. organiseert een nieuw residentieprogramma waar Manuputty en Christine Cornwell de eerste deelnemers van zijn. Samen met Cornwell en Luke Deane op muzikale ontwikkeling, Thomas Brand op video- en lichtontwerp, Mikki Passenier op kostuum en decorontwerp, en Erik-Ward Geerlings en Fie Revet op dramaturgie, is de voorstellingsreeks een co-creatie onderzoek naar hoe we ons tot elkaar verhouden en hoe we samen (kunnen) leven in een maatschappij. De centrale vraag die wordt onderzocht met deze performance luidt dan ook: hoe blijven we verbonden met onszelf en elkaar, in een systeem dat bepaalt hoe we bewegen, kijken, voelen en samenleven?

Zoek de antwoorden op de vragen die deze performance stelt niet in dit essay, je zult ze hier niet vinden. Wat je wél zult vinden, is een uitnodiging om zelf over de vragen na te denken.

Hoe zou jij deze universele vragen beantwoorden, vanuit jouw eigen gesitueerdheid?

Beeld: Fie Revet

Beeld: Fie Revet

ANDERSHEID

'ACHTER GLAS' daagt het publiek uit om verder te kijken dan diens (mis)conceptie van de Ander. We zien elkaar, maar kennen we elkaar werkelijk? Wie zien we eigenlijk? En hoeveel van wat we denken te zien is gebaseerd op de persoon tegenover ons, en hoeveel is gebaseerd op de verhalen die we met ons meedragen?

Het idee van de Ander, een sociologisch concept dat definieert hoe meerderheids- en minderheids identiteiten geconstrueerd worden, is een groot onderdeel van hoe wij de wereld, en dus de ander, zien en ervaren. Gebaseerd op Simone de Beauvoirs begrip van Andersheid (*Otherness*), onderzoekt de performance of kijken voorbij Andersheid ons tot nieuwe inzichten kan leiden - als we bereid zijn voor elkaar open te staan. "Andersheid is een fundamentele categorie van de menselijke gedachte. Daarom is het dat geen enkele groep

zichzelf opzet als de Ene zonder de Ander op te zetten tegenover zichzelf" (de Beauvoir, 1949, 16). Andersheid creëert dus een gevoel van erbij horen, identiteit en sociale status door sociale categorieën te maken als binaire tegenpolen.

Met name mensen met een beperking ervaren dit gevoel van Andersheid dagelijks, omdat in onze maatschappij het hebben van een regulier gezond lichaam en gezonde geest nog altijd wordt gezien als de norm, terwijl elke vorm die hiervan afwijkt wordt gezien als Anders. Manuputty, als een vrouw van kleur met een fysieke handicap, neemt de leiding in het creëren van een wereld waar Anderen de controle kunnen nemen.

Wat gebeurt er als mensen, die we vaak zien als anders, elkaar en het publiek uitnodigen om verder te kijken dan de eerste blik? Is het mogelijk om, ondanks onze verschillen, een samenleving te creëren waarbinnen iedereen gezien en erkend wordt? 'ACHTER GLAS' nodigt het publiek uit om voorbij de Andersheid te kijken. Om verschil niet als een bedreiging te zien, maar als een uitnodiging. Een uitnodiging om verder te kijken dan wat je denkt te zien in een ander mens en om te reflecteren op Andersheid.

Fotografie: Nikki Manuputty

Wat we zien in de performance is dat elke groep mensen, ongeacht hun verschillen, de mogelijkheid hebben om een structuur te creëren waarbinnen alle stemmen gehoord worden. Maar alleen als we even stilstaan en luisteren. Luisteren naar hun stemmen, naar de woorden die ze misschien nog niet hebben, naar hun aanwezigheid. In dit proces heeft Manuputty luisteren, kijken en verrast worden door de input van anderen als centrale aanpak aangenomen in het verzamelen van materiaal voor de performance. In een co-creatieproces waar ieders perspectief werd gerespecteerd, ontstonden nieuwe ideeën en creatieve adaptaties.

Tekening: Belinda Thijssen

INCLUSIEF MAKEN

Wie ontmoeten we als we voorbij het glas kijken? De makers van zijn van verscheidene neurologische, fysieke en culturele achtergronden. Zij ervaren Andersheid op een dagelijkse basis in een wereld die is ontworpen voor fysiek reguliere en neurotypische mensen. Behalve bij Babel - waar het doel is iedereen zichzelf te laten zijn. Babel promoot een inherent inclusieve manier van werken, die grond geeft aan Manuputty's aanpak in het ontwerpen van het maakproces: niet alleen het Babel ensemble maar ook de rest van het team van diverse makers profiteren van deze manier van werken. Door een lens van inclusiviteit leidt zij de performers en toeschouwers door een universele ervaring. Een proces waar autonomie, authenticiteit en samenwerking centraal staan.

Het werken met zo'n divers gezelschap eist extra flexibiliteit en andere regiestrategieën om de authenticiteit van het gezelschap tot zijn recht te laten komen. De eigenheid van het ensemble wordt geïmplementeerd in de artistieke praktijk van Babel, en hierdoor worden prachtige momenten gecreëerd die verrassen tijdens het creatieproces. Cornwell verwoordde dit in één van de reflectie interviews als het belang van aanwezig te zijn. Want als je aanwezig blijft, kan je werkelijk zien wat er gebeurt, in plaats van te werken vanuit een vooraf bedacht idee. Dit laatste werkt vaak niet met deze spelers, omdat het afdoet aan hun inherente kracht en authenticiteit.

Tijdens de interviews met het Babel ensemble, werd duidelijk dat ze het project leuk vonden, ondanks dat het soms anders ging dan ze gewend waren. Zo waren ze bijvoorbeeld gewend dat er werd begonnen met een script van waaruit de performance zou ontstaan. In plaats daarvan begon Manuputty met een periode van experimenteren op de vloer met hen, en deze momenten werden gebruikt in de ontwikkeling van een script. Het ensemble voegde zich prachtig in dit proces en maakte kennis met een nieuwe manier van maken. Wat het meest werd gewaardeerd was dat er naar hun input werd geluisterd en dat hun persoonlijkheden werden gebruikt voor de ontwikkeling van de personages. "Het was soms een beetje confronterend om een personage te spelen dat zo dicht bij me lag," vertelt Patricia Oskam, "maar het was ook heel bevrijdend dat het toegestaan was fouten te maken."

Onderlinge afhankelijkheid (interdependence) wordt zowel gereflecteerd in het maakproces als in het centrale thema van de performance. In het co-creatieproces beschrijft het een manier van werken waarbinnen alle deelnemers worden gezien en erkend. In de performance reflecteert het de manier waarop iedereen zich met elkaar verbindt in het maken van een nieuwe structuur die zowel voor het individu als voor het geheel functioneert.

Dit is geen nieuwe ontdekking van dit proces, het werd al in de vorige eeuw beschreven door Kurt Lewin: "de essentie van een groep ligt niet niet in de overeenkomst of het verschil tussen diens deelnemers, maar in hun onderlinge afhankelijkheid. ... Een verandering in de staat van enig onderdeel verandert de staat van enig ander onderdeel. ... Elke beweging van een deelnemer zal, relatief gezien, de andere deelnemers en de staat van de groep, diep beïnvloeden" (Lewin, 1948, 84-88). Door mensen die veelal gezien worden als Ander de controle te geven in het creëren van een gemeenschap, geeft dat ons nieuwe manieren van kijken naar saamhorigheid die anders misschien over het hoofd wordt gezien.

Tekening: Belinda Thijssen

CO-CREATIE

In de wereld van 'ACHTER GLAS' heeft het proces een focus gehad op co-creatie, waarbinnen alle deelnemers apart van elkaar bewegen binnen hun eigen expertise, maar samen hetzelfde ritme volgen. Dit impliceert een relatief horizontale manier van samenwerken, waar Manuputty kaders hanteerde voor actieve participatie van alle deelnemers. Zoals Cornwell het beschrijft: "wij bouwen samen, maar jullie (het ensemble) kiezen de bouwstenen." Het was een balanceeract om alle verschillende perspectieven, aanpakken en ideeën te integreren tot een coherente ervaring voor het publiek.

Het ensemble, de muzikanten, de video- en lichtontwerper, de kostuum- en decorontwerper en de dramaturg werkten samen met Manuputty en Cornwell als de spil. Zij maakten het mogelijk dat de verschillende expertises samen kwamen op de vloer. Een van de grootste uitdagingen van dit co-creatieproces was het stroomlijnen van de meerstemmigheid. Manuputty's ontdekking hierin was dat gedurende het proces haar eigen visie verwaterde door ieders stem de ruimte te geven. Daarentegen gaf deze uitdaging wel de vrijheid voor iedere deelnemer om bij te dragen aan het proces.

Naarmate het proces vorderde, werden een aantal sleutelprincipes van co-creatie duidelijk: vertrouwen, openheid en speelsheid. Vertrouwen in ieders expertise; openheid voor verschillende perspectieven en het onverwachte; en speelsheid als aanpak in het samenwerken om nieuwe ideeën te vinden. Zoals Brand beschrijft: het draait om omdenken, een aanpak die ruimte maakt voor nieuwe inzichten en creatieve adaptaties.

Eén van de vormen waarin co-creatie tot stand kwam in dit proces was consistente dialogen tussen de deelnemers. Zo werden er podcasts gehouden waarin het ensemble werd geïnterviewd over hun persoonlijke ervaring van de maatschappij als labyrint. Zij beantwoordden de volgende vragen: hoe ervaar jij jouw labyrint? Welke obstakels kom je tegen? En wie helpt je erdoorheen? Deze verhalen werden de basis voor hun personages en voor het script. Hoewel hun persoonlijke ervaringen zijn gebruikt als basis voor het verhaal, gaat deze performance niet over individuele ervaringen. De verhalen zijn vertaald en getheatraliseerd, en zijn in een breder kader van samen een gemeenschap bouwen geplaatst. De originele podcasts zijn wel geïntegreerd in de performance door ze te laten horen in de foyer. Hiermee wordt het publiek uitgenodigd om in hun perspectief te stappen voorafgaand aan de voorstelling.

Fotografie: Margot de Heide / Studio Flabbergasted

CO-CREËREN IN DE PRAKTIJK

Het proces heeft verschillende stadia doorlopen. Het begon met een periode van experimenteren: Manuputty gaf het ensemble een kader waarbinnen zij konden improviseren, bewegen en (lied)teksten en muziek konden maken. Sommige van die experimenten zijn onderdeel van de performance geworden. Door de spelers de ruimte te geven hun eigen verhaal, gevoelens en teksten te delen, wordt hun kracht en authenticiteit versterkt. Cornwell en Deane hebben een aantal repetities geleid vanuit geluid, stem en muziek. Samen met de groep experimenteerden zij met collectief geluid, wat de basis is geworden voor de muzikale ontwikkeling later in het proces. "Met de spelers was de stem een centraal punt van aandacht" benoemden zij toen er werd gereflecteerd op het proces. Er waren ook een aantal repetities waar Brand werd uitgenodigd. Samen met het ensemble heeft hij geëxperimenteerd met livecamera's en het maken van visuals gebaseerd op hoe sommige visueel beperkte deelnemers de wereld zien. Dit experiment is uiteindelijk verwerkt in de visuals van de performance. Ondertussen heeft Passenier de scenografie ontworpen en geproduceerd: de houten tipi's werden in de volgende fase de basis voor verdere experimenten op de vloer.

Na een korte onderbreking waarin Manuputty, Cornwell en het ensemble de focus legden op de tour van 'TIERGARTEN', de eerste tourende productie van Babel, ontwikkeld door Geerlings, werd de residentie hervat. Nu lag de focus op de conceptontwikkeling en script. Daarnaast stapten Geerlings en Revet in met hun dramaturgisch oog, om focus te geven en mee te kijken welke experimenten in de performance pasten. De centrale vraag die met de performance wordt onderzocht, luidt: hoe kunnen we in verbinding blijven met onszelf en elkaar binnen een systeem dat bepaalt hoe we bewegen, kijken, voelen en samenleven? Tegelijkertijd ontwierp Passenier de kostuums, met specifieke spelers in gedachten. Zij benoemde dat ze de verschillen binnen het ensemble heeft gebruikt als richtlijnen in het ontwerpen van de kostuums: "omdat ik al langere tijd bij Babel ben, ben ik echt op zoek gegaan naar hoe ik hen kon activeren met wat ze droegen. Zo wilde ik bijvoorbeeld Maryam's kostuum zo min mogelijk beperkend maken in beweging, en heb ik voor Johan bellen toegevoegd omdat muziek hem activeert."

De volgende fase voor de zomerstop werd gemarkeerd door de montageweek en de try-outs. Een tegendraadse aanpak werd aangenomen in het denken over hoe dit onderzoek naar een publiek te brengen. Zo ontstond er bijvoorbeeld discussie over de placering van het publiek: in plaats van de reguliere tribune, werd het publiek uitgenodigd om dicht op de vloer te komen zitten voor de beste mogelijkheid tot een ontmoeting met de wereld van 'ACHTER GLAS'.

Vanuit deze ontwikkeling werden de try-outs anders benoemd als ontwikkelvoorstellingen, waarbij het publiek werd uitgenodigd om mee te denken over het verder bouwen van de performance. Er werd gezocht naar mogelijkheden om de performances een ontmoeting te laten zijn. Zo lag er een boek waarin het publiek vragen kon beantwoorden en observaties kon achterlaten, en er werden nagesprekken gehouden. Onze ontdekking was dat een kwetsbare en integere aanpak het beste werkte, waarbij we zagen dat als je het publiek niet dwingt, zij uit zichzelf naar ons toekomen.

Na de zomer verschuift de manier van werken. Waar de eerdere fases in het teken stonden van verzamelen en co-creëren, neemt Manuputty in deze laatste fase nadrukkelijker de regie over de compositie. Om de eigenheid helderder zichtbaar te maken, maakt zij scherpere keuzes vanuit het verzamelde materiaal. Tegelijkertijd wordt het publiek uitgenodigd dichterbij het werk te komen. De laatste voorstellingen in september blijven een beweging waarin spelen, kijken en reageren centraal staan. Het is een uitnodiging aan jou, het publiek, om met ons mee te denken over de onderzochte vragen.

Fotografie: Margot de Heide / Studio Flabbergasted

CRIP DRAMATURGIE

Voor dit hoofdstuk van het essay ben ik, Fie Revet, in een open discussie met Manuputty en Cornwell gestapt, om samen na te denken over de essentie van 'ACHTER GLAS'. Cornwell heeft jaren onderzoek gedaan naar deze onderwerpen. Een publicatie die zij aanraadt is 'Crip Negativity' van J. Logan Smilges: deze schrijver is kritisch op de term beperking, omdat het "individuen en populaties doordrenkt met verschillende graden en kwaliteiten van mens-zijn, gebaseerd op hun nabijheid tot normativiteit" (Smilges, 2023, 9). Smilges pleit voor het gebruik van de term *crip* (afgeleid van *cripple*), in plaats van beperking, om de ervaring van mensen met een beperking met meer nuance te kunnen beschrijven. We praatten ook over 'Being Heumann', een memoir van activist voor de rechten van mensen met een beperking Judith Heumann, en over de terugwinning van de geuzennaam crip. Wij zouden daar ook voor willen pleiten.

Het is eng voor mij om deze term te gebruiken, omdat ik soms nog niet kan accepteren dat ook ik crip ben - ik ben neurodivergent en heb een beperkte energiehuishouding. Deze twijfel wordt herkend door Cornwell. Desalniettemin is het belangrijk voor ons om deze term op een positieve, kritisch bewuste manier in te zetten: het gaat over hoe we ons tot elkaar verhouden, hoe we omgaan met Andersheid, en wat we van elkaar verwachten. Wij zijn geïnvesteerd in de vraag: wat is crip? In het gesprek kwamen wij niet tot een eenzijdige definitie, en kwamen we tot de conclusie dat we het begrip open willen laten.

Zo is tijdens het proces crip tijd geïncorporeerd in de praktijk van de samenwerking. Crip tijd gaat over het hanteren van een individuele, unieke en flexibele tijdstandaard wanneer iemand te maken heeft met crip zijn. Een prachtig moment in het proces dat ik wil uitlichten, was toen Manuputty na een volle hete dag van regisseren van het ensemble een choreografie voor de visuals niet kon uitvoeren.

Zij gebruikt normaal gesproken een rolstoel voor het balanceren van haar energiebehoefte, maar deze dag was gevuld met momenten dat ze die niet kon gebruiken, wat tot pijn en vermoeidheid leidde. Op dat moment stapte Dean in om het van haar over te nemen: het werd niet beschouwd als een probleem of moment waar ze zichzelf overheen moest zetten. Ieders grenzen werden gezien en gerespecteerd. Dit wordt ook gereflecteerd op andere momenten waar sommigen van het ensemble tijd voor zichzelf namen om na overprikkeling de druk te verlagen. Ook voor mijzelf gold dat ik niet meer aan kon dan halve dagen werk op locatie, en voor de rest werkte vanuit huis. Deze manier van werken creëerde een atmosfeer waarin crip tijd werd geaccepteerd en in het proces werd ingebouwd. Voor elke deelnemer betekende het immers iets anders.

We spraken over crip als filosofische term, als aanpak en als vraag. Hoe kunnen we dramaturgie crippe? is een van de vragen die naar boven kwam. Dramaturgie "beschrijft een praktijk die onderdeel uit kan maken van creatieve processen" (Bleeker, 2023, 23). Het uitdagen van reguliere (theater) conventies stond centraal in dit proces. En wij geloven dat dat is wat echte inclusiviteit is: het implementeren van praktijken die buiten de norm vallen om ruimte te maken voor iedereen om mee te kunnen doen. Jessica Deeanne Watkin beschrijft een werkproces dat de visie van 'ACHTER GLAS' omvat: "[dramaturgie van beperking is] een ideologie: een perspectief waarbinnen je keuzes maakt die geïnformeerd zijn door de ervaringen en noden van alle betrokkenen" (Watkin, 2022, 48).

Ik zou, na intense discussie met Manuputty en Cornwell, een nieuwe term willen opwerpen die volgt op Smilges, Heumann en Watkin: crip dramaturgie. We dachten na over hoe we niet de productie van een verkoopbare performance hoogst op de lijst moeten zetten, maar liever het proces, de noden van de deelnemers en de ontmoeting met het publiek. We zouden graag verder zoeken naar een voorstel voor een

proces waar we luisteren naar noden die op momenten in conflict staan met standaard verwachtingen, zoals try-outs en premières. Daarnaast dachten we na over hoe deze belangen mede kunnen bepalen hoe de dramaturgie zich vormt. Vanuit het gesprek kan nagedacht worden over de vraag waarom regulier theater productie- en consumptiegericht moet zijn. We blijven reflecteren in beweging. Want er is meer tijd nodig voor de ademruimte die nodig is om crip dramaturgie te bedrijven, terwijl er een show wordt geproduceerd die publiekelijk getoond kan worden.

Zoals Cornwell benoemde, het gebruik van crip als een lens voor co-creatie gaat minder over verschil dan over het confronteren van het ongemak dat gevoeld wordt in het herkennen van delen van onszelf en de ander als Ander. Om dichterbij te bewegen. En om de angst van ongelijk hebben te verschuiven naar luisteren naar elkaar. Om te luisteren naar wat een groep van medemakers samen kan vinden. Wij zien het als een uitnodiging: om open te blijven staan voor Anderen - immers zijn we allemaal een Ander voor elkaar.

Fotografie: Nikki Manuputty

VOORBIJ ANDERSHEID

Andersheid is een begrip dat erbij horen en buitengesloten worden beschrijft, wat vaak wordt ervaren door mensen die zich identificeren met crip zijn. De bevindingen van dit co-creatieproces kunnen samengevat worden in drie sleutelbegrippen: vertrouwen, openheid en speelsheid. Deze punten stonden centraal in een proces dat streefde naar een horizontale samenwerking, en daarin elke deelnemer in hun autonomie en authenticiteit te laten mede-creëren. Gebaseerd op de reflectie met Manuputty en Cornwell kwam een dramaturgische aanpak bovendrijven: crip dramaturgie. Een werkwijze die het proces, de noden van de deelnemers en de ontmoeting met het publiek centraal stelt. Er was ruimte in deze residentie om een unieke theatertaal te formuleren die inging tegen reguliere theaterconventies, zowel in het creatieve proces als in praktische beslissingen. Het opnieuw vormgeven van de try-outs en première als ontwikkelingsvoorstellingen gaf ruimte aan nieuwsgierigheid naar wat er op de vloer kon ontstaan. Dit werd allemaal gestimuleerd door de omgeving die Babel creëert: een inherent inclusieve plek waar allerlei verschillende mensen worden verwelkomd om zichzelf te zijn.

Het proces van deze performance is nog niet afgerond op het moment dat dit essay wordt gepubliceerd. De laatste performances moeten nog plaatsvinden. Ook in deze voorstellingen willen wij jou uitnodigen langs te komen, te ervaren en met ons mee te denken. Voel je uitgenodigd om je bij ons te voegen in dit laatste stadium, op de voorstedingsdagen op 12, 13, 19 en 20 september. Met name de 20e zal een speciale viering worden: als aangewezen première én dernière wordt hiermee de residentie bij Babel afgerond. Echter, dit zal niet het einde zijn van 'ACHTER GLAS'. De taal en aanpak die in dit proces zijn ontstaan zullen verder onderzocht worden, binnen en buiten de context van deze residentie.

Beeld: Fie Revet

Wij van 'ACHTER GLAS' willen jou, het publiek, bedanken voor het meegaan op deze reis. Wij hopen dat onderdeel zijn van dit proces jou de kans heeft gegeven om na te denken over de onderzochte vragen vanuit jouw eigen gesitueerdheid. Wat we hopen dat je meeneemt uit deze voorstellingsreeks, is een herziene interesse in een open aanpak als je Anderen ontmoet.

Dit essay is geschreven door Fie Revet, een neurodivergente dramaturg in opleiding. Met dit essay wilde ik een bijdrage leveren aan dit co-creatieproces.

Ik wil iedereen bedanken voor de openheid waarmee ik aanwezig mocht zijn bij dit werkproces.

BIBLIOGRAFIE

Bleeker, M. (2023). *Doing Dramaturgy: Thinking Through Practice*. Cham: Springer International Publishing.

De Beauvoir, S. (1949). *The Second Sex*. transl. H. M. Parshley. Jonathan Cape.

Heumann, J; Joiner, K. (2020). *Being Heumann: An Unrepentant Memoir of a Disability Rights Activist*. Beacon Press.

Lewin, K. (1948). *Resolving social conflicts: Selected papers on group dynamics* (Gertrude W. Lewin, Ed.). New York, NY: Harper & Row.

Smilges, J. L. (2023). *Crip Negativity*. U of Minnesota Press.

Watkin, J. D. (2022). *Disability Dramaturgy: Performance, Care, and Community*. PhD thesis, University of Toronto. <http://hdl.handle.net/1807/140346>.

Fotografie: Margot de Heide / Studio Flabbergasted